

A spatial view on the development of banking system in the Czech Republic from quantitative and qualitative perspectives

Prostorový pohled na vývoj bankovního systému v ČR z kvantitativní a kvalitativní perspektivy

Jan SUCHÁČEK^a, Petr BARÁNEK^b

Ekonomická fakulta VŠB-TU

^ajan.suchacek@vsb.cz

^bpetr.baranek@vsb.cz

Abstract

This article focuses on spatial structure of Czech banking sector from chronological perspective. It is shown that spatial distribution of banking headquarters in the Czech Republic is not in compliance with country's settlement structure. The main aim of this article consists in the analysis and interpretation of spatial structure of banking headquarters in the Czech Republic after 1990. The location of banking headquarters in the Czech Republic and its implications for strongly differentiated economic power of individual cities/regions and country's territorially uneven economic development will be discussed thoroughly. Simultaneously, cardinal factors determining the location of banking headquarters in the country will be evaluated from qualitative perspective.

Keywords: banking sector, headquarters, Czech Republic, economic power

Klíčová slova: bankovní sektor, ústředí, Česká republika, hospodářská moc

---

Úvodem

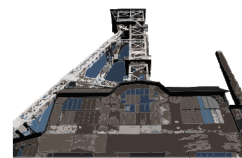
V každé zemi existuje určitá územní hierarchie, která reflektuje její správně-politickou a sociálně-ekonomickou prostorovou organizaci a vztahy. Je přirozené, že velká i menší města představují významné uzly v rámci daného systému osídlení. Současná nelitostná konkurence mezi městy navíc přinesla další obohacení již tak složitých meziměstských vztahů. Městské managementy se snaží do svých měst přilákat různé cílové skupiny novými investory počínaje a turisty či studenty konče. Banky – a hovoříme především o jejich centrálních – představují jednu z nejdůležitějších cílových skupin na straně jedné a odrážejí pozici místa na hospodářských mapách na straně druhé. Lze konstatovat, že prostorová distribuce ústředí jednotlivých bank vyjadřuje regionálně silně diferencovanou hospodářskou moc.

Cíl této statě spočívá v kvantitativní a kvalitativní analýze a interpretaci vývoje prostorové struktury bankovních ústředí v České republice v průběhu tranzitivních patnácti let. Opomínána nebude ani důležitost lokalizace bankovních ústředí z pohledu hospodářské moci jednotlivých měst. Z hlediska metodického bylo v tomto článku využito především faktorové analýzy, dotazníkového šetření a komparace územních dat.

1. Prostorové aspekty bankovního sektoru

Banky by měly být vnímány jako centra geografie financí. Specifická role bank v rámci regionálního rozvoje vyplývá z jejich principiálních aktivit, tj. poskytování finančních služeb. Podmínky, za kterých jsou poskytovány základní bankovní služby – tedy shromažďování vkladů a poskytování úvěrů – jsou prostorově rozrůzněny dokonce i uvnitř jednotlivých zemí. Není pochyb o tom, že prostorová distribuce bankovních ústředí podstatným způsobem formuje sociálně-ekonomické struktury a vztahy. Finanční toky jsou založeny na rozhodování bankovních ústředí, které jsou zase lokalizovány v jednotlivých městech. Přitom stojí za povšimnutí, že některé důležité fenomény jako shromažďování úspor v periferních oblastech a jejich alokace v regionech centrálních coby jeden z významných mechanismů zvětšování interregionálních disparit, nejsou příliš často zmiňovány (Vanhove a Klaasen 1987). Finanční rozhodování a alokace financí jsou fakticky koncentrovány pouze v několika málo centrech a regiony, které takováto centra nemají, resp. jsou od nich vzdáleny, se nacházejí ve zřejmé nevýhodě, pokud jde o přístup ke kapitálu a financím (Corbridge, Martin a Thrift et al 1994; Dow 1999).

Finanční služby ztělesňují kvalitativní vrchol skupiny produkčních služeb a to ve vazbě na silnou poptávku po kvalitě informací, technologií, know-how a personálu. Analýzy ukazují, že produkční služby vlastně fungují jako vzájemně magnety, což má za následek vysokou prostorovou koncentraci bank a a jiných finančních služeb zejména do velkých měst. Semple (1985) v této souvislosti hovoří o kvartérních místech, kde zdůrazňuje

silnou provázanost bank a dalších produkčních služeb. Porteous (1995) zase podtrhává význam osobních kontaktů tak typických pro aktéry žijících v metropolitních oblastech a následně snížených transakčních nákladů. Naopak, aktéři, kteří nejsou lokalizováni v centrálních regionech, jsou často znevýhodněni geograficky, sociokulturně a také ve sféře transakčních nákladů. Existují silné kumulativní mechanismy, které podporují prostorovou koncentraci bankovních ústředí.

2. Vývoj bankovního systému v ČR v kontextu prostorového vývoje země

Prostorová struktura bankovního systému v České republice, která je typickou post-tranzitivní zemí ovšem nemůže být uspokojivě vysvětlena pouze výše zmíněnými koncepcemi, protože ty se týkají spíše zemí vyspělých. Současná Česká republika je ze sociálně-ekonomického pohledu zemí dosti heterogenní. Jedná se zejména o polarizaci pozorovatelnou ve vztahu hlavní město – ostatní území. Současné vývojové tendence jsou přitom v příkrém rozporu s českým systémem osídlení, který je podstatně decentralizovanější. Z institucionálního pohledu jsou kompetence a finance územních samospráv na neuspokojivě nízké úrovni a silná koncentrace moci do hlavního města má na celou zemi velmi nepříznivý vliv (Jurečka 2002; Varadzin 2004; Sucháček 2004, 2005). Transakční náklady takového prostorového vzoru země jsou neobyčejně vysoké. Tato prostorová struktura země přitom vytváří kontext prostorového vývoje českého bankovního sektoru.

Při transformaci bankovního sektoru na začátku 90. let minulého století zvolila tehdejší československá vláda

silně liberální přístup. Liberální přístup znamenal, že bankovní licence byla vydána prakticky komukoli, kdo o ni požádal a splnil podmínku minimálního objemu základního jmění. Z toho důvodu se počet bank v ČR rychle zvyšoval - z pouhých 3 v roce 1989 až na 48 v roce 1994 (Blažek 1997).

Z hlediska funkčního pak došlo v souladu se situací ve vyspělých zemích k rozdělení bankovního systému na Centrální banku a povětšinou nově vytvořené komerční banky. Komerční banky přitom byly tvořeny původními státními bankami, ve kterých si však stát dlouhou dobu ponechal významné majetkové účasti a ve kterých působil management s nejvyšším, již předrevolučním know-how na straně jedné a nově založenými malými privátními bankami na straně druhé (Frait, 2000).

3. Vývoj prostorové dimenze bankovního sektoru v ČR z kvantitativní perspektivy

Z hlediska prostorového se v roce 1990 v Praze nacházelo 8 bankovních ústředí, což bylo odrazem akumulace know-how a finančních možností důležitých hráčů koncentrovaných v hlavním městě. Jedno ústředí se pak v té době nacházelo v Ústí nad Labem.

Mezi lety 1991 a 1992 pak bylo založeno mnoho regionálních bank. Vedle nových pražských ústředí nutno jmenovat nově vzniklé centrály v Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Plzni, Prostějově, Olomouci, Ostravě, Frýdku-Místku, Brně a Hodoníně. Sečteno a podtrženo, mezi lety 1991 a 1992 bylo mimo hlavní město založeno celkem 9 bank. V roce 1992 se ústředí bank nacházela v celkem 11 městech.

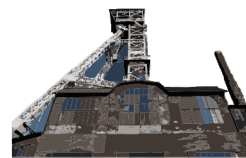
Tabulka 1: 5 nejvýznamnějších měst podle objemu základního jmění bank v daném městě sídlících v roce 1992

Pořadí města	Objem základního kapitálu (v mil. Kč)	Podíl města na českém bankovním sektoru (v %)
1. Praha	22 130	81,8
2. Mladá Boleslav	1 246	4,6
3. Plzeň	650	2,4
4.-5. Brno	500	1,8
4.-5. Olomouc	500	1,8

Zdroj: ČNB

Rok 1993 pak představuje jistý zlom ve vývoji regionální struktury českého bankovního sektoru, protože v něm došlo k založení posledních regionálních bank. Opět se to týkalo Plzně a Ústí nad Labem v západní části země a Zlína a Opavy v její východní části. V roce 1994 počet měst s ústředím alespoň jedné banky dosáhl svého maxima 13.

Vynořující se prostorový vzorec bankovního sektoru v zemi byl radikálně změněn mezi lety 1994 a 1997, kdy svou činnost ukončilo celkem 14 bank. Osm z těchto bank přitom sídlilo v Praze, tři v Čechách a tři na Moravě. Jak uvádí Blažek (1997), v důsledku liberální politiky se počet bank v prvních letech transformace rychle zvětšoval, a to až do 1. bankovní krize, která propukla v roce 1994. Příčinou krize bylo několik faktorů, zejména celkově slabá výkonnost české

ekonomiky násobená řetězovou platební neschopností, malá zkušenost bankovních úředníků ale i vysloveně kriminální praktiky a aktivity, jako např. úvěrové podvody či neoprávněné vydávání bankovních garancí.

V této fázi vývoje se ústředí jednotlivých bank koncentrovala do principiálních center (vedle Prahy také do Brna, Ostravy, Plzně a Ústí nad Labem). Banky s ústředími v menších, resp. méně významných městech byly nuceny odejít do likvidace (jako Velkomoravská banka v Hodoníně či První Slezská banka z Opavy)

anebo přemístily své ústředí do významnějšího sídla (jako Banka Haná do Brna). Jiné malé banky s ekonomickými problémy pak byly získány bankami silnějšími (např. ostravská Union banka takto převzala 4 menší banky). V důsledku těchto změn počet měst s ústředím alespoň jedné banky poklesl na pouhých 7 v roce 1997. Paralelně došlo k určité, avšak jak se brzy ukázalo, tak pouze dočasné harmonizaci hierarchie bankovních center s existujícím systémem osídlení v zemi.

Tabulka 2: 5 nejvýznamnějších měst podle objemu základního jmění bank v daném městě sídlících v roce 1997

Pořadí města	Objem základního kapitálu (v mil. Kč)	Podíl města na českém bankovním sektoru (v %)
1. Praha	54 681	84,4
2. Brno	3 201	4,9
3. Ostrava	2 100	3,2
4. Ústí nad Labem	1 481	2,3
5. Zlín	1 010	1,6

Zdroj: ČNB

Mezi lety 1997 a 2000 pak pokračovaly dynamické změny v českém bankovním sektoru a proto bylo již

v roce 2000 nemožné sestavit žebříček 5 největších bankovních center; bankovní ústředí totiž zůstala již pouze v Praze, Brně, Ostravě a Plzni.

Tabulka 3: Privatizace čtyř největších bank nazývaných „Velká čtyřka“

Jméno banky	Česká spořitelna	Investiční banka (IPB)	Komerční banka	Československá obchodní banka
Kupónová privatizace (% akcií) v roce 1992	37	52	53	0
Procento špatně klasifikovaných úvěrů k roku 1998	42	21	33	22
Rok privatizace a kupec	2000, Erste Bank	1998, Nomura	2001, Société Generale	1999, KBC Bank
% odkoupených akcií	52	36	60	60
Příjmy z prodeje v miliardách Kč	19	3	40	40
Odhad přímých finančních toků do banky vztažených k privatizaci (v miliardách Kč)	35	0	56	0

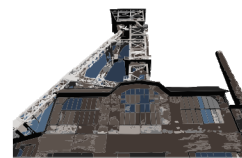
Zdroj: Zemplinerová, Macháček (2001)

Na konci dvacátého a počátku jedenadvacátého století se český bankovní sektor ocitl v další krizi. Druhá krize se týkala především velkých polostátních bank nazývaných „Velká čtyřka“, které však fakticky nebyly státem kontrolovány. Tato krize odhalila ohromné částky nespáčených a nedostatečně zabezpečených úvěrů „Velkou čtyřkou“ poskytnutých. Celkové náklady na sanaci bankovního sektoru se pak vyšplhaly na cca 450 miliard Kč.

Český stát si ve „Velké čtyřce“ původně ponechal významné akciové podíly. Jeho vágní a nekonzistentní přístup ovšem způsobil celý řetězec příčin a důsledků kulminujících ve fenoménu zvaném „bankovní

socialismus“. Procento špatně klasifikovaných úvěrů při netečném postoji ze strany státu dosáhlo hrozivých výšek. Lze konstatovat, že dlouhodobá existence těchto polostátních bank spojená s jejich neprůhlednými aktivitami může být vnímána jako zářný příklad reprodukce moci bývalých hospodářsko-politických elit. Ani tato krize však výrazněji neovlivnila prostorové tendence v českém bankovníctví.

Mezi lety 2002 a 2005 ztratila Ostrava a Plzeň ztratila jediná ústředí bank na svých územích. V roce 2005 tak existovalo 23 bankovních ústředí v Praze a pouze 1 se nacházelo mimo území hlavního města. Po přesunu ústředí Volksbank z Brna do Prahy se pak dokončil

proces koncentrace bankovních ústředí na území hlavního města Prahy, aniž by se v zemi stačilo vytvořit

jiné bankovní centrum.

Tabulka 4: Nejvýznamnější města podle objemu základního jmění bank v daném městě sídlících v roce 2002

Pořadí města	Objem základního kapitálu (v mil. Kč)	Podíl města na českém bankovním sektoru (v %)
1. Praha	66 334	94,1
2. Ostrava	2 444	3,5
3. Plzeň	1 000	1,4
4. Brno	750	1

Zdroj: ČNB

4. Prostorová dimenze bankovního sektoru v ČR z kvalitativní perspektivyⁱ

Primární výzkumné šetření bylo zaměřeno na faktory, které hrají roli při rozhodování o umístění ústředí banky. Základní soubor přitom čítal celkem 24 komerčních bank. Respondenty byli členové top nebo středního managementu bank. Kontaktovány a osloveny byly všechny banky a to nejprve e-mailem. Pokud nereagovaly, byli příslušní manažeři kontaktováni pomocí telefonu s žádostí o spolupráci na vyplnění dotazníku, který jim byl po dohodě zaslán přímo na jejich e-mail. Do výzkumu se nakonec zapojilo 21 bank, návratnost tedy dosáhla 87,5%. Samotné dotazování proběhlo v období prosinec 2009 až leden 2010.

4.1 Spokojenost s lokalizací ústředí a úvahy o stěhování ústředí

Oslovené banky vyjádřily značnou spokojenost s lokalizací svého ústředí. Na Likertově škále o -3 do +3 dosáhla spokojenost bank velmi vysoké průměrné hodnoty 2,1.

Dosažená průměrná hodnota odpovědí na otázku „uvažujete o stěhování vašeho ústředí“ pak je -1,1, což lze interpretovat tak, že banky o stěhování svého ústředí spíše neuvažují. Na druhé straně je zřejmé rozložení odpovědí do všech možností na dané škále, čemuž odpovídají i příslušné statistiky

Tabulka 5, která nám podává syntetický obrázek o spokojenosti se stávající lokalizací ústředí a úvahách o možném stěhování ústředí bank dosvědčuje, že se prostorový vzorec ústředí bank na území České republiky dostal do poměrně stabilizované fáze.

Ze spolupracujících 21 bank se pro pouhých 9 z nich zdálo představitelné mít ústředí jinde než v Praze. Jako možné sídlo banky bylo zvoleno Brno s 6 a Ostrava se 3

ⁱ Provedený průzkum byl značně rozsáhlý a týkal se také bankovních poboček a proto je nutno skutečnosti v tomto článku obsažené (i s ohledem na jeho doporučený rozsah) nutno vnímat především jako syntetickou informaci.

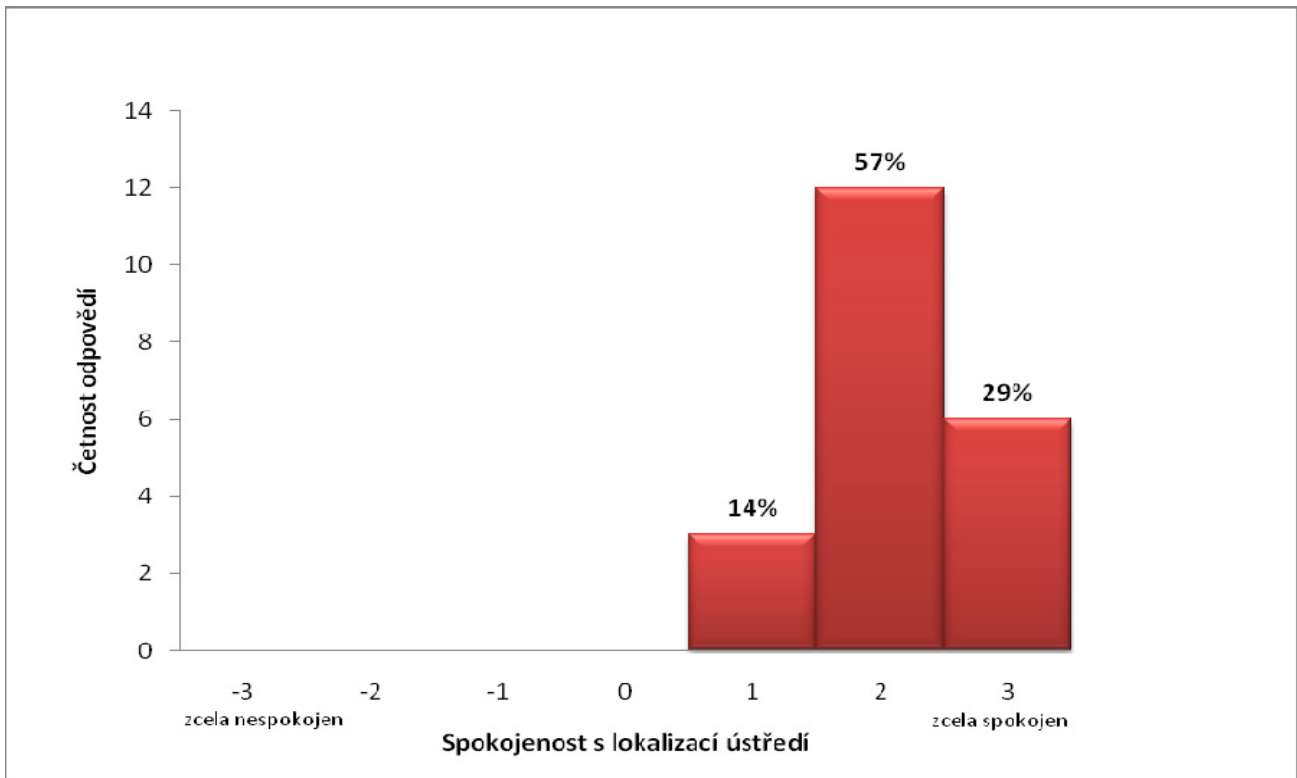
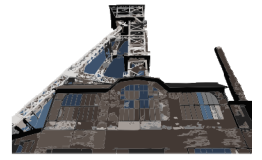
hlasy. Plných dvanáct bank přitom nevedlo žádnou odpověď, což je v této souvislosti interpretovatelné jako, že ústředí mimo hlavní město je pro tyto banky mimo veškeré úvahy. Tato skutečnost je potvrzením intenzivního koncentračního vývoje popsaného již předchozí subkapitole.

4.2 Faktory rozhodující o umístění ústředí bank na území ČR

Do dalšího zpracování výsledků (a to formou faktorové analýzy) nám vstoupilo celkem 18 proměnnýchⁱⁱ. Z těchto 18 vstupních proměnných nám nejvíce variability vstupní korelační matice (více než 33%) vysvětluje faktor nazvaný hospodářské a polohové poměry následovaný faktorem kvalita mimopracovního života v lokalitě s téměř 28% vysvětlené variability. Původních 18 proměnných se tedy prostřednictvím faktorové analýzy zredukovalo na 6, podle významu seřazených faktorů (viz tabulka 6).

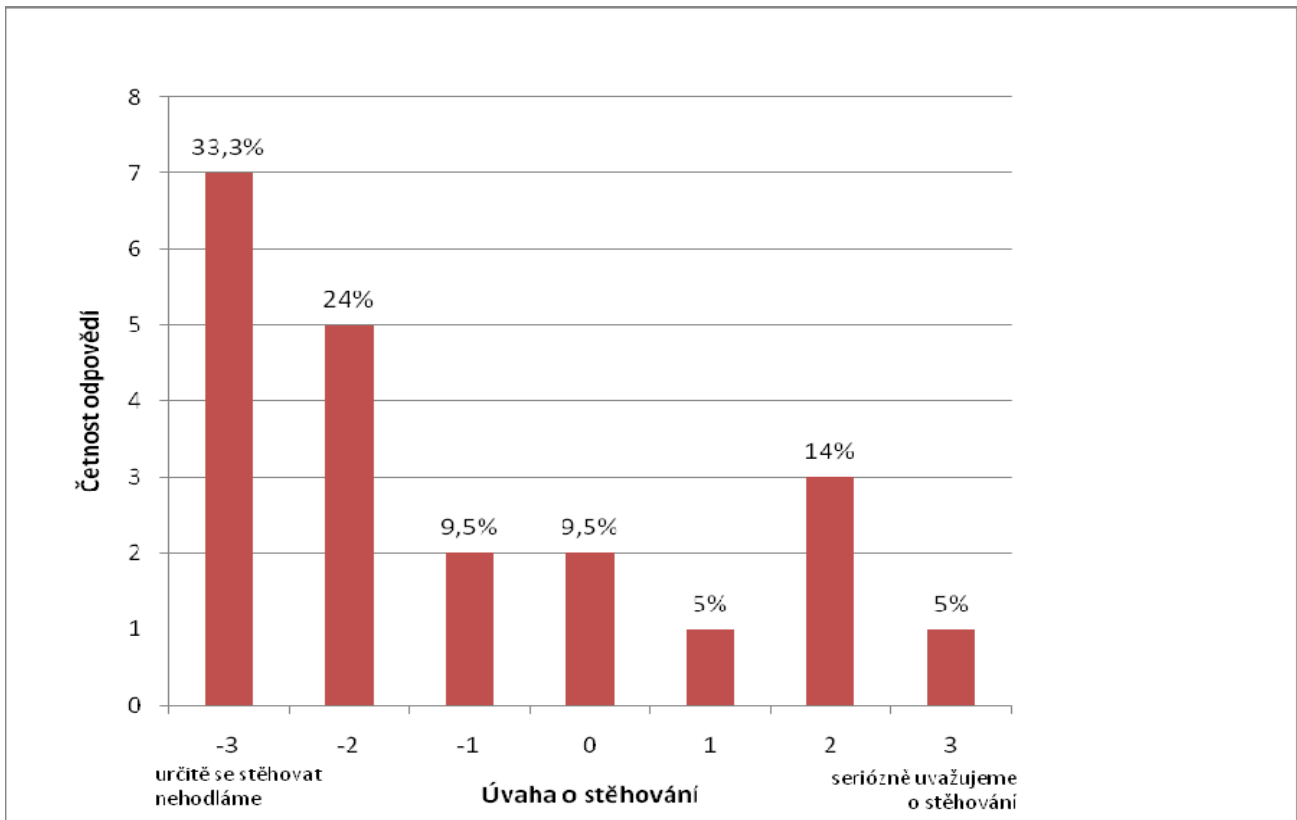
Faktorová analýza ukázala, že tradiční lokalizační faktory sehrávají z pohledu bankovních ústředí spíše druhotnou roli. Za povšimnutí také stojí význam kvality mimopracovního života v lokalitě, což je v souladu se současným silným nárůstem významu měkkých faktorů lokalizace.

ⁱⁱ Jednalo se o tyto proměnné: geografická poloha, infrastruktura, kvalita pracovních sil, dostupnost/kvantita pracovních sil, nízké mzdové požadavky, kvalita životního prostředí, možnosti sportovního vyžití, možnosti kulturního vyžití, prestiž/pověst místa, blízkost decizních orgánů, blízkost příbuzných oborů (finanční služby), kvalita podnikatelského prostředí, blízkost konkurence, ochota manažerů stěhovat se, systém veřejné správy, celostátní politiky, aglomerační výhody, cena pozemků.

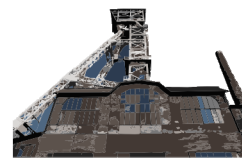
Obr. 1: Spokojenost s lokalizací ústředí

Zdroj: autoři

Obr. 2: Úvaha o stěhování ústředí

Zdroj: autoři

Tabulka 5: Souhrnné vyhodnocení spokojenosti s lokalizací ústředí banky a úvah o stěhování ústředí

Charakteristiky	Spokojenost s lokalizací ústředí	Úvaha o stěhování ústředí
N	21	21
chybějící	0	0
průměr	2,1	-1,1
průměr v %	85,6	31,6
medián	2	-2
standardní odchylka	0,655	2,022

Zdroj: autoři

Tabulka 6: Faktory rozhodující o umístění ústředí bank

Pořadí	Faktor	Procento vysvětleného celkového rozptylu	Kumulativní procento vysvětleného celkového rozptylu
1.	Hospodářské a polohové poměry	33,6	33,6
2.	Kvalita mimopracovního života v lokalitě	27,9	61,5
3.	Dostupnost decizních orgánů, úřadů a navazujících oborů	21,6	83,2
4.	Aglomerační výhody	5,7	88,9
5.	Nízké mzdové náklady	3,2	91,1
6.	Cena pozemků	3,2	94,3

Zdroj: autoři

Závěrečné poznámky a zhodnocení

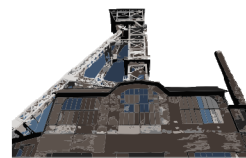
Hodnocení hierarchie měst v oblasti bankovníctví ukázalo, že hlavní město, které mělo dominantní postavení již v devadesátých letech minulého století, svou pozici ještě značně vylepšilo. Po celou sledovanou dobu se v zemi projevovala bankovní-finanční polarizace s neofesitelným postavením jednoho bankovního centra a v současnosti jsou všechna ústředí komerčních bank lokalizována pouze v hlavním městě.

Druhé největší město Brno zaujímalo v roce 1992 v bankovní hierarchii země čtvrtou až pátou pozici, pak se ale o dva roky později propadlo až na pozici desátou. Od roku 1997 pozice druhého největšího města v zemi kolísala mezi druhým a čtvrtým místem. V roce 2005 pak bylo Brno na druhém z tehdejších celkových dvou míst v bankovní hierarchii našich měst. V současné době se ve městě nenachází již ani jedno ústředí banky.

Silné průmyslové centrum a třetí největší město země Ostrava se v roce 1992 umístilo na dosti nenápadné osmé pozici. Poté se postavení tohoto města co do relativního podílu bankovního kapitálu neustále vylepšovalo. Po zániku jediné banky, které měla ve městě ústředí a ke kterému za nevyjasněných okolností došlo v roce 2003, Ostrava vymizela z mapy bankovních centrál v České republice.

Poněkud jiný vývoj – avšak stejný výsledek – šlo vysledovat ve čtvrtém největším městě země Plzni. V devadesátých letech minulého století sice město hostilo hned dvě bankovní ústředí, avšak po zániku první z těchto bank v roce 1996 Plzeň silně poklesla v české bankovní hierarchii. Protože však zanikly také banky sídlící v jiných městech, Plzeň příliš na svém relativním významu v oblasti bankovníctví neztratila. V roce 2003, po zániku druhé banky se sídlem v západočeské metropoli, vymizelo město spolu s Ostravou z ústřední scény českých bank.

Obecně lze konstatovat, že ústředí bank v menších městech byla prvními oběťmi konkurence v devadesátých letech minulého století. Tento trend se zkraje jevil jako přizpůsobování regionální struktury bankovního sektoru systému osídlení celé země. Nakonec se však ukázalo, že prostorová konsolidace bankovního sektoru byla pouze dočasná a současná struktura bankovního sektoru je již v hrubém nesouladu se systémem osídlení v České republice. Současný stav bankovního sektoru spíše podtrhuje obecné centripetální tendence v naší zemi.

Použité zdroje:

BLAŽEK, J. (1997): The Development of the Regional Structure of the Banking Sector in the Czech Republic and its Implications for Future Regional Development. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, s. 265-283.

CORBRIDGE, S. – MARTIN, R. – THRIFT, N. (eds) (1994): *Money, Power and Space*. Blackwell, Oxford, 452 s.

DOW, S. (1999): The Stages of Banking Development and the Spatial Evolution of Financial Systems. In: Martin, R. (ed.): *Money and the Space Economy*. John Wiley&Sons, Chichester, s. 31-48.

FRAIT, J. (2000): Economic Transition in the Czech Republic: A Real Success? In: Kalyuzhnova, Y. - Lynch, D. (eds.): *The Euro-Asian World. A Period of Transition*. MacMillan Press, London, s. 116-140.

JUREČKA, V. (2002): O některých institucionálních faktorech ekonomické revitalizace ostravského regionu. In: *Regionální politika kandidátských zemí před vstupem do Evropské unie*. VŠB-Technická univerzita, Ostrava, s. 68-76.

PORTEOUS, D.J. (1965): *The Geography of Finance*. Avebury, Aldershot, 230 s.

SEMPLE, K. (1985): *Quaternary Place Theory*. *Urban Geography*, Vol. 6, s. 285-296.

SUCHÁČEK, J. (2004): Czech Regions and their Painful Drawing on Europe of Regions. *Bulletin of Lviv National Polytechnic University*, Vol. 517, s. 246-253.

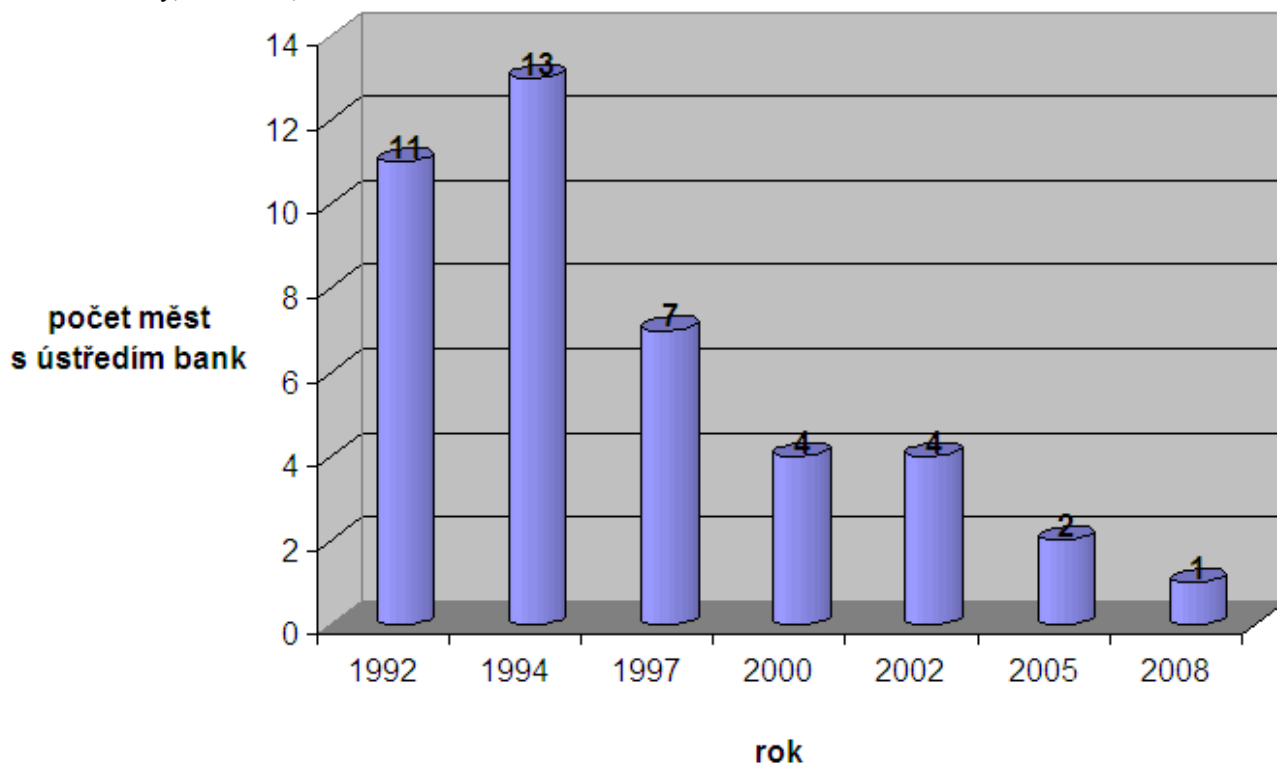
SUCHÁČEK, J. (2005): Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách. VŠB-Technická univerzita, Ostrava, 221 s.

VANHOVE, N. – KLAASEN, L.H. (1987): *Regional Policy: A European Approach*. Avebury, Aldershot, 529 s.

VARADZIN, F. (2004): Ekonomický růst a regionální rozvoj v České republice. VI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Masarykova univerzita, Brno, s. 265-272.

ZEMPLINEROVÁ, A. – MACHÁČEK, M. (2001): Privatisation in the Czech Republic: Strengths and Weaknesses. Kalyuzhnova, Y. - Andreff, W. (eds.): *Privatisation and Structural Change in Transition Economies*. Palgrave, Basingstoke, s. 202-224.

Materiály České národní banky dostupné na <http://www.cnb.cz>

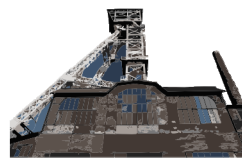
Obr. 3: Vývoj počtu měst s ústředím alespoň jedné banky

Zdroj: autoři

UNIVERSITAS
OSTRAVIENSIS

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

Adresa autorů:

Doc. Ing. Jan Sucháček, Ph.D.
Ekonomická fakulta VŠB-TU
Sokolská 33
70121 Ostrava 1
jan.suchacek@vsb.cz

Ing. Petr Baránek, Ph.D.
Ekonomická fakulta VŠB-TU
Sokolská 33
70121 Ostrava 1
petr.baranek@vsb.cz